Müslüman Tüccar

OSMAN B. AFFÂN

Radiyallahu Anhu

لِكُلِّ نَبِيٍّ رَفِيقٌ فِي الْجَنَّةِ
وَرَفِيقِي فِيهَا عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ

"Her peygamberin Cennet'te bir arkadaşı vardır. Benim Cennet'teki arkadaşım ise Osman'dır.

(Tirmizî, *Menâkıb*, 60)

"Kan dökülmeden önce öldürülmem, kan döküldükten sonra öldürülmemden bana daha sevimlidir."

Osman b. Affân (ra)

(el-Meydânî, *Mecmaü'l-Emsâl*, II, 534)

Adı	Osman b. Affan
Anlamı	Yılan yavrusu
Künyesi	Ebû Abdullah /*Abdullah'ın babası*
Lakabı	Zinnureyn/*İki nur sahibi*
Baba Adı	Affan b. Ebi'l-Âs
Anne Adı	Erva bint Küreyz
Kabilesi	Ümeyyeoğulları/Mekke
Doğum Yeri	Taif
Doğum Yılı	N.Öncesi, 33/ Miladî, 577
İslam'a Girişi	Nübüvvetin ilk günleri
Sohbet Süresi	23 yıl
Rivayeti	146
Savaşları	Bedir dışındaki tüm gazveler birçok seriyye.
Görevleri	Halifelik
Vefat Yeri	Baki Kabristanlığı/Medine
Vefat Yılı	Hicrî, 18 Zilhicce 35, Cuma Miladî, 17 Haziran 656
Vefat Yaşı	80

Müslüman Tüccar
OSMAN B. AFFÂN
(Radiyallahu Anhu)

82 İl 82 Sahâbî projesinin Kayseri durağında bizleri buluşturan Rabbimize hamd olsun.

Bize doğru yolda nasıl doğru yürünür bunu hayatı ile sünneti ile gösteren Efendimiz'e salât ve selam olsun.

Peygamberin mübarek ellerinde yetişip en güzel örneğin, en güzel örnekleri olan sahâbe efendilerimize selam olsun.

O sahâbî efendilerimizin en büyüklerinden biri olan Hz. Osman'a binlerce selam olsun.

Hz. Osman ve Kayseri

Kayseri'de Hz. Osman'ın gündem edilmesinin sebebi malum... Kayserililer bu memleketin medar-ı iftiharı olarak gerçekten ticaret konusunda kabiliyeti olan insanlardır. Ticarî anlamda kabiliyeti olan insanlara, Asr-ı Saâdet'ten bir tüccar anlatılmalıydı. Bundan dolayı da Hz. Osman seçildi. Hz. Osman, gerçekten bu dünyanın en ideal tüccarlarından biriydi. Onun ticaretinden hem Allah hem Resûlü hem de mü'minler razı idi. Böyle olunca da düşündük ki: Kayseri'de Hz. Osman dersek; onun şahsının üzerinden ideal bir ticaret adamına dair çok şeyler duyar, bu hakikatlerle de hayatımıza yeniden bir ayar verir, bazı şeylerin muhasebesini yaparak kendimizi toparlarız. Rabbimiz bunu bize nasip etsin. Hz. Osman'ın bize söyleyeceği, göstereceği örnekliği anlayıp, hayata taşımayı bizlere kolaylaştırsın.

Ticari Bir Merkez Olarak Mekke

Hz. Osman'ın ticari anlamdaki rehberliğine geçmeden bir hakikate dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Efendimiz'in (sas), söz söylemeye başladığı özelde Mekke ve Medine şehirleri, genelde ise Hicaz toprakları o günün dünyasında dinî bir merkez olmanın yanında, ticarî bir merkezdi de... Özellikle Mekke ekseninde bir değerlendirme de bulunsak, Hz. İsmail çocukları Nebatilerden ki onlar Cürhümî idiler aslında,[1] Kureyş'e gelene kadar bölgenin tek geçim kaynağı ticaretti, ondan sonra da böyle oldu. Mekke, 12000 volkanik dağ ile çevrili idi, tarım konusunda pek elverişli bir yer değildi.[2] Tarıma elverişli olmadığı için hayvancılıkta oldukça azdı. O gün Yesrib'de ve başka yerlerde deri işletmeciliği, demir sanayisi ve çeşitli iş dallarına ait bazı şeyler vardıysa da Mekke'de bunların hiçbiri ileri düzeyde yoktu. Mekke'de olan tek iş ticaretti. Hatta Kureyş Sûresi'nden de öğrendiğimize göre yaz ve kış ticaretleri yapılır,[3] halk ticaretle hayatlarını devam ettirirdi. Bundan dolayı Mekke dini bir merkez olduğu gibi ticarî bir merkezdi de... Hatırlanacağı üzere, bugünün dünyasında uluslararası ticaret fuarlarını andıran panayırların hemen hemen hepsi Hicaz ve Mekke civarında kurulurdu.Ayrıca, başta Mina olmak üzere, Ukaz, Mecenne ve Zü'l-Mecaz panayırları hep o bölgede idi.[4] Dolayısı ile Efendimiz'in (sas) muhatap çevresinin büyük bir bölümü tüccarlardan oluşuyordu. İslâm, mesajlarını iletmeye başladığı zaman, özellikle de Medine'de İslâm devlet olup, çarşıya pazara müdahale etmeye başladığı zaman, şöyle bir itiraz ile karşılaşmadı? "Ey Peygamber! Her alanda konuş, ama ticaret alanında dur! O alan bize ait bir alan, biz o alanı çok iyi biliriz. Dolayısı ile sen o alanda bize karışma!" Böyle bir söz demediler, diyemediler. Neden mi? Çünkü kendisi de çok iyi bir tüccar olan Efendimiz (sas) ticarete öyle bir ufuk kazandırttı ki ne müşteriyi, ne mal sahibini, ne alıcıyı ne satıcıyı ne devleti ne halkı asla mağdur etmedi. Ya da daha doğru bir ifade kullanalım; ne bir mağdur etti, ne de bir kesimi mağrur etti. Ya ne yaptı? Herkese hakkını teslim etti.

---

[1] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 22.
[2] el-Hanefî, *İfadetü'l-En'am bi-zikri Ahbari Beledillahi'l-Haram*, II, 28.
[3] Kureyş 106/1-4.
[4] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 30.

Bu alanda öyle düzenlemeler yaptı ki inanın değil dostları düşmanlarını bile kendine hayran bıraktı. Şöyle bir bakın bizim fıkıh kitaplarımıza bunun ne demek olduğunu anlarsınız. Özellikle İslâm, tüccar ahlakına, ticaret ahlakına ve mesken ahlakına dair çok önemli şeyler söyledi bu üç alanında hukukunu belirledi.[5]

İnsanlığa Hediye Edilen Bir Kurum: Hisbe

Bugün Batı dünyasının zorlanarak kabul ettiği bir hakikat var ki Hisbe teşkilatı denen ve İslâm'ın insanlığa kazandırttığı kurumlardan sadece biri olan, sadece biri diyoruz çünkü yine kendi itirafları: "İnsanlık İslâm medeniyetinden rasathaneyi, hastaneyi ve üniversiteyi öğrendi"[6] diyorlar; öğrendikleri bir kurumda hisbe teşkilatıdır. Bu kurumu Müslümanlara mal etmek istemeyen bazı batılı araştırmacılar; aslında bu teşkilatın Roma mahsulü olduğunu iddia ederler. Onlara göre Romalıların bulup, uyguladığı bu teşkilat, fetihler sonucu Müslümanlarla tanışmış ve daha sonra Müslümanlarla tanınmıştır. Ancak bu doğru değil, insaflı Batılı araştırmacılarının da itiraf ettikleri gibi Hisbe teşkilatı İslâm Medeniyeti'nin beşeriyete armağan ettiği önemli bir kurumdur ve bunun ilk banisi, hamisi Hz. Peygamber'dir. [7]

Nedir Hisbe? Hisbe, kamu düzenini korumak için devlet tarafından kurulan bir denetleme teşkilatıdır.[8] Bunun bugünkü karşılığı polis veya daha doğru bir ifade ile zabıta teşkilatıdır. Özellikle çarşı-pazar denetimi için görevlendirilen mühtesibler yani zabıtalar, toplumun selameti açısından çok önemli bir vazife yerine getirmişlerdir.

Efendimiz (sas) biraz sonra kısmen detaylarına gireceğimiz, Medine çarşısını kurduktan sonra, o çarşıda ticareti kontrol altına almak için değil; tüccar, ticaret ve mesken ahlakını yaygınlaştırmak için bir denetleme mekanizması olan hisbe teşkilatını kurmuş, burada bazı erkek ve hanım sahâbîleri

[5] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 11.
[6] http://www.sorularlaİslâmiyet.com/article/5290/ilk-universite.html, Ayrıca bkz. *"Les Arabes ont-ils invente l'Universite?"* in Le Monde de l'Education, No:20 (september 1976), pp 41-42.
[7] İbnü'l-Uhuvve, *Mealimu'l-Kurbe fi Ahkami'l-Hisbe*, s. 36.
[8] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 58.

görevlendirmiştir. Hz. Ömer, Saîd b. Âs, Abdullah b. Saîd, Şifa bint Abdullah ve Semra bint Nüheyk bu alanda görevlendirilen isimlerdir.[9]

Hz. Osman'ın Bereketli Hayatına Kısa Bir Bakış

Bu ön bilgiden sonra gelin Hz. Osman efendimizin hayatına şöyle bir göz atalım. Tabi biz onun uzun ve bereketli hayatının tamamını anlatacak değiliz, buna ne zaman kifayet edebilir, ne takat... O öyle bir hayat yaşamıştır ki onun İslâm'dan önce yaşadığı cahiliyedeki 34 yıllık hayatı gerçekten anlatılmaya değerdir. Bu 34 yıllık hayat için çok şey söylenebilir. Müslüman olup 23 yıl Efendimiz'i (sas) bir gölge gibi takip ettiği İslâm hayatı için çok şey söylenebilir. Biliyorsunuz o başkasına nasip olmayan bir nimet ile peygamber evine iki kez damat olmuş ve bu yüzden Zinnureyn yani iki nur sahibi lakabını almıştır.[10] Efendimiz'den (sas) sonra 2,5 yıl Hz. Ebû Bekir döneminde, 10, 5 yıl Hz. Ömer döneminde hep devletin sekreteri ve hep bu iki halifenin baş danışmanıdır. Hz. Ömer'den sonra halife olan Hz. Osman 12 yıl boyunca İslâm'ın üçüncü Raşit halifesi olarak görev yapmış, ilk altı yılda fetihlerle İslâm ordusu Ermenistan, Azerbaycan, Kıbrıs, Nijerya, Tunus, Fas ve İspanya sahillerine ulaşmış,[11] ikinci altıncı yılda ise Emevilerin devlet kademelerine girmeleri ile birlikte fitne kapıları kırılmış ve en sonunda Hz. Osman'ın evi muhasara altına alınarak Kur'an'ın üzerinde şehit edilmiştir.[12] Görüldüğü gibi 82 yıl süren bu uzun ve bereketli ömür, birçok farklı açıdan ele alınarak incelenebilir, onun bu bereketli hayatı saatlerce izaha ihtiyaç duyar. Bundan dolayı biz sadece 'Müslüman Tüccar' başlığında Hz. Osman'ın ticarî yönünü anlamaya çalışacağız. Ancak, yine de kısaca bazı bilgileri hatırlamakta fayda var.

Hz. Osman Benî Ümeyye'ye mensup biridir. Babası Affân b. Ebî'l-As, annesi Erva bint Küreyz'dir. Babası Hakem b. Ebî'l-As'ın öz kardeşi, Ebû Süfyan'ın ise amcaoğludur. Annesi Erva ise Efendimiz'in (sas) halası Beyza

[9] Kettânî, *et-Terâtîbu'l-İdâriyye*, s. 448-449.
[10] İbn Hacer, *el-İsâbe*, II,1238.
[11] İsmail Yiğit, "Osman", *DİA*, XXXIII, 439.
[12] Şehadetine dair olayları görmek için bkz. İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 78-82.

bint Abdülmuttalib'in kızıdır. [13]Yani Hz. Osman Efendimiz'in (sas) halasının torunudur. Hz. Osman'ın babası Affân da çok büyük bir tüccardı. Nübüvvet gelmeden önce Şam'a ticarî bir sefere gitmiş, orada hastalanarak vefat etmişti. Vefat ettiğinde geriye tam 3 milyon dirhem değerinde bir sermaye bırakmıştı.[14] Babası Affân'ın soyundan başka erkek kardeşi olmadığı içinde bu sermayenin hepsi Hz. Osman'a kalmıştı.

Dolayısı ile Hz. Osman, Müslüman olduktan sonra zenginleşen, halife olduktan sonra katları, yatları, fabrikaları olan biri değildi. İslâm öncesi ciddi bir zenginliği olan biriydi. Müslüman olunca zenginliğine zenginlik katan bir değil, hep imanının bedelini ödeyen biriydi. Baba Affân vefat edince 20-25 yaşlarında bir delikanlı olan Hz. Osman, babasının başlattığı ticareti devraldı. Çok kısa bir zamanda kendini kabul ettirdi. Dürüstlüğü ile hayâsı ve edebi ile, cahiliye hayatında olmasına rağmen ağzına içki koymaması, iffetine düşkünlüğü ile tanınan ve sevilen biri oldu. [15]

İman Yolculuğu

Hz. Osman'ın yaşı 34 olunca, İslâm'ın güneşi Mekke'de parladı ve ilk günlerde Hz. Osman çok sevdiği beraberce birkaç kez ticaret yaptığı o günlerde 38 yaşında olan Hz. Ebû Bekir'in vesilesi ile imanla tanıştı, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelerek iman şerbetini içti. O ilk günlerde mü'minlerin yaşlarını (Hz. Ömer 6 yıl sonra iman edecektir) bir daha hatırlayalım: Efendimiz (sas) 40, Hz. Ebû Bekir 38, Hz. Ömer 27, Hz. Osman 34, Hz. Ali ise 10 yaşlarındadır.

Hz. Osman Beni Ümeyye'den ilk Müslüman olan insan olacaktı.[16] Müslüman olması ailesi tarafından çok sert bir biçimde karşılandı. Gerek amcası Hakem, gerek aile reisi sayılan Ebû Süfyan, Hz. Osman'a çok tepki gösterdiler.[17] Daha ilk günler amcası onu eve hapsetti, girdiği inancı red-

[13] Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 238.
[14] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 121.
[15] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 64.
[16] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.
[17] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.

detmesi için baskı yaptı, ancak Hz. Osman'ın sebat göstermesi üzerine bu baskıları biraz gevşetti. Ama asıl bardağı taşıran şey Hz. Osman'ın, peygamber kızlarından birine talip olması oldu.

Efendimiz'in (sas) Hz. Hatice annemizden dört kızı olacaktı. Bu kızlardan büyük olanı Zeyneb, Hz. Hatice'nin kız kardeşi Hale'nin oğlu Ebû'l-As ile evlenmişti. Kızlardan Rukiyye ve Ümmü Gülsüm ise Ebû Leheb'in iki oğlu Utbe ve Uteybe ile sözlenmişlerdi.[18] Fatıma ise o günler beş yaşlarında baba evindeydi. İslâm'ın mesajları Mekke sokaklarında yayılıp, hak ile batıl birbirinden ayrılmaya başlayınca, Ebû Leheb düne kadar ahlakına hayran olduğu ve hep övgü ile bahsettiği yeğeni Muhammed'in aleyhinde sözler söylemeye ve O'na karşı durmaya başlamış, Allah da o aileyi Tebbet Sûresi ile yermiş, o sûrenin inişi ile ipler kopmuş, Ebû Leheb çocuklarına bu sözden vazgeçmelerini söylemiş, onlar da babalarının isteğine uyarak bu sözlerden caymışlardı. O günler Peygamber'in evinde iki genç kızın böyle bir sorunu konuşuluyordu. Bu durum hem Hatice annemizi hem Efendimiz'i (sas) çok üzüyordu. Bu durumdan haberdar olan Hz. Osman, Mekke'nin en zengin, en soylu adamı; yaşı 36-37, o güne kadar hiç evlenmemiş, iffetini hep muhafaza etmiş, böyle bir irade ortaya koyduğu için Allah temizi temize, tahiri tahire muhatap kılmıştı. Hz. Osman şunu düşünmüştü: "Acaba gitsem Resûlullah'a (sas) o kızlardan birine talip olduğumu söylesem biraz olsun Efendimiz'in (sas) hüznünü giderebilir miyim?" Bu maksatla Efendimiz'in(sas) huzuruna çıkan Hz. Osman, düşüncesini açınca, Efendimiz (sas) sevinç içerisinde kabul etmiş ve kızlardan büyük olanı yani Rukiyye validemizi ona vermişti.[19]

Bu evlilik gerçekleşince Benî Ümeyye âdeta çılgına dönmüş, Ebû Leheb'in hanımı Ümmü Cemil, o ki Hz. Osman'ın halasıdır: "Biz, Muhammed'e zorluk olsun diye onun kızlarını oğullarımızdan ayırdık. Osman gitti o kızlardan birini aldı" diyerek ortalığı velveleye vermişdi.[20] Bu psikolojik

[18] Beyhakî, *Delâil*, II, 339.
[19] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 58.
[20] Halebî, *es-Siretü'l-Halebiyye*, I, 446.

baskılar bir müddet sonra fiilî baskılara dönmüş ve Mekke'nin en zengin adamı işkencelere muhatap olmuştu.

Habeşistan Yollarında

O günlerde ortaya çıkan durumu daha iyi anlamamız açısından şunları hatırlamalıyız: Hz. Osman ki pazara inmeyene kadar pazarın kapısı açılmaz, o alış-verişi başlatmadıkça alış veriş başlamaz, böyle bir insan inancının bedelini ödemek durumunda kalıyor ve bir müddet sonra Mekke'yi terk etme noktasına geliyordu. İşkenceler, baskılar çoğalınca Nübüvvetin 5. yılı bu iman ailesi Habeşistan'a hicret ediyorlardı. 12 erkek, 4 hanım, Hz. Osman'ın rehberliğinde bilmedikleri tanımadıkları o ülkeye doğru yola çıkıyorlardı.[21] Nasıl bir bedel ödenmiş iman adına anlaşılıyor değil mi?

İlk Habeşistan hicretine katılanlar köleler değil, gidenler maaşla çalışan işçiler, memurlar değil; o 12 erkek içerisinde Hz. Osman gibi bir tüccar var. Benî Ümeyye'den olan Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe var, Zübeyr b. Avvam var, Mekke'nin en zengin kadının oğlu olan Mus'ab b. Umeyr var, yine Mekke'nin en zengin tüccarlarından biri olan Abdurrahman b. Avf var... [22] Dolayısı ile o ilk günlerde en büyük bedelleri ödeyen bu isimler olmuştur. Kim demiş, İslâm fakirlerin, kölelerin sırtında yükseldi diye.... Hayır, böyle bir şey yok... Bu dine girenler sosyal konumları ne olursa olsun eşit seviyede muamele gördüler. Ama Efendimiz'e (sas) iman edenler sadece kölelerden, zayıflardan, fakirlerden oluşmuyordu. Bu bazılarının siyeri yanlış yorumlamasından kaynaklanan bir durumdur.[23]

İşte bunun en büyük delili Habeşistan hicretidir, bunun en büyük delili Dârü'l-Erkâm'da talebe olan sahâbîlerin kimler olduğu bilgisidir.[24] Hz. Osman'da Mekke'nin en zengin insanı olarak, büyük bir ticaretini arkasında bırakarak iman yolunda ailesi ile hicret ediyordu. Efendimiz (sas) onu ve kızını Habeşistan'a gönderirken yaşlı gözlerle ne diyecekti biliyor musunuz?

[21] İbn Hişam, *es-Sîre*, I, 344.
[22] İbn Esîr, *el-Kâmil*,II, 76.
[23] Heykel, Muhammed, *Hz. Muhammed Mustafa*, s. 140; Hodgson, M.G.S. *İslâm'ın Serüveni*, s. 106.
[24] Muhammed Emin Yıldırım, *Nebevî Eğitim Modeli Dârü'l-Erkâm*, s. 84-92.

"Selam olsun Osman'a ve ailesine! Vallahi onlar Lut'tan sonra iman adına hicret eden bir iman ailesidir." [25]

Hz. Osman hanımı Rukiyye validemiz ile Habeşistan'a gidecek, üç ay sonra duyulan yanlış bir haber yüzünden Mekke'ye geri dönecek, bir yıl sonra bir daha Habeşistan'a giderek, tam 7 yıl orada yaşamak zorunda kalacaktı. Allah (cc) o yıllarda bu güzel aileye bir meyve, bir çocuk bahşedecek, ikisi de çocuklarına; "Resûlullah en fazla erkeklerden Abdullah ismini severdi" diyerek Abdullah ismini vereceklerdi. Abdullah 9 yaşlarında iken Medine'de bir horozun yüzünü gagalamasından sonra hastalanıp vefat edecekti.[26]

Habeşistan'dan Medine'ye gelecek olan Hz. Osman, Mescid-i Nebevî'nin inşasına yetişecek pek alışık olmasa bile oranın inşaatında çalışacak, bir taraftan da Medine'ye alışmaya çalışarak ticaretini devam ettirecekti.

Medine Günlerinde

Efendimiz (sas) Medine'ye hicret edip gelince, Medine'deki İslâm medeniyetini 7 temel üzerine bina edecekti. Neydi bunlar? 1- Mescid 2- Menzil 3-Mektep 4- Muahât 5- Çarşı 6- Medine Vesikası 7- Askeri Birlik... [27]

Bu atılan adımların hepsinde Hz. Osman vardı, hele bu süreç içerisinde iki hadise var ki Hz. Osman o iki olayında tabir caiz ise baş aktörlerindendir. Nedir bu iki hadise? Biri Rûme kuyusunun alınışı, diğeri Medine çarşısının tesisi...

Efendimiz (sas), mescidini inşa ederken, kendisine iki oda hemen mescidin bitişiğinde yaptı; o odalardan biri Sevde annemize, diğeri ise Âişe annemize aitti ki bu menzildi. Sonra mescidinin hemen arka tarafında bir mektep inşa etti ki o mektep binlerce sahâbînin yetiştirileceği Suffa mektebi idi. Sonra muahât yaptı; yani ensar-muhacir kardeşliğini tesis etti. Hz. Osman'ın nasibi Medineli bir tüccardı. Efendimiz (sas) bir tüccarı başka bir tüccara

[25] Beyhakî, *Delâil*, II, 297; İbn Kesir, *el-Bidâye*, III, 66.
[26] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Hz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 182-183.
[27] Bkz. Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 43-48.

kardeş kılıyordu. Meşhur sahâbî peygamber şairi Hassan b. Sabit'in kardeşi Evs b. Sabit, Hz. Osman'ın ensâr nasibi idi. [28]

İşte o günler Efendimiz (sas) daha işin başında iken bir şeyi fark etti. Müslümanlar içme suyu gibi asli bir ihtiyaçlarını Yahudilere bağımlı bir şekilde karşılıyorlardı. Medine'nin içme suyu kuyuları sınırlı, hepsi de Yahudilerin elinde, istedikleri zaman açıyor ve istedikleri paraya da satıyorlardı. Efendimiz (sas) bu tehlikeli durumu fark edince daha hicretin ilk günlerinde, mescidinde şunu diyecekti: **"Kim cennet karşılığında Rûme Kuyusu'nu satın alır!"**[29] Hz. Osman bir tüccardı, akıllı ve Müslüman bir tüccar... Akıllı tüccar kimdir? Kârın, kazancın olduğu yerde gerekli adımı atandır. Cesaretli olan, kapasitesini iyi tespit edip, gerekli yerde kullanandır. Kısa ve küçük hesaplara takılmayan, uzun ve büyük işlerin arkasında durandır. Resûlullah ne dedi? Bir kuyuya karşı cennet dedi. Durur mu akıllı tüccar? Kimselere bu ticareti, bu kârı kaptırmamak için hızlı adımlarla Mescid-i Nebevî'ye 3-4 km. uzaklıktaki Rûme kuyusuna gitti. Kuyunun sahibi olan Yahudi Rûme el-Ğifarî'yi buldu ve o kuyuya talip olduğunu söyledi: "Satar mısın?" dedi bu kuyuyu bana? Yahudi: "Evet, satarım" dedi. "Kaça?", "50.000 dirheme" dedi. Çok büyük bir para? Gerçi 100.000 istese de Hz. Osman verecek. Ancak akıllı ve Müslüman bir tüccar ya, bize bir hakikati daha beyan edecek. Hz. Osman orada heyecana gelip malını israf etmeyecek, heyecana kapılıp, düşmana fazla para kaptırmayacak. Böyle yapmakla da bize âdeta diyecek ki: "Ey Müslüman! Yaptığın iş İslâmi bir hizmet olsa dahi, yaptığın iş sana yüzde yüz cennet kazandırtsa dahi senin o işi yaparken israf etmeye hakkın yok. Çünkü senin elindeki mal senin değil, ümmetin tamamınındır."

Ne yaptı Hz. Osman? Baktı ki Yahudi ederinin çok üstünde bir fiyat istedi. Dedi ki: "Gel sen kuyunun tamamını bana satma, işletmesinin yarısını bana sat. Bir gün sen işlet, bir gün ben?" Yahudi bu teklifi kabul etti. Öyle ya hem kuyuyu tamamen elden çıkarmayacak hem para alacak hem de yine işletmesinden para kazanmaya devam edecek. Bunun üzerine kuyunun işletmesi için pazarlığa giriştiler. Yahudi 25.000 istedi, Hz. Osman 8.000 verdi.

[28] İbn Sa'd, *Tabakât*, III, 59.
[29] Buhârî, *Vasâyâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.

O, 20.000 indi, Hz. Osman 10.000 çıktı, işin neticesinde 12.000 dirheme anlaşıldı. Hz. Osman bu şekilde kuyuyu satın alınca hemen mescide koştu ve Müslümanlara dedi ki: "Ey Müslümanlar! Ben Rûme kuyusunu aldım. Ama şu şekilde aldım. Bir gün işletim hakkı bizim, diğer gün Yahudinin. Siz işletim hakkı bizde olduğu gün gidin ve iki günlük suyunuzu alın, sakın ertesi gün gidip para ile su satın almayın." O günler Müslümanların söz birliği vardı. Denilen yapıldı. Su sırası Müslümanlarda olduğu gün gidip sularını aldılar, ertesi gün Yahudi su satmak için bekleyip durdu, gelen giden yok...

Bazı sahâbîler bize şunu da rivayet ederler. Derler ki: "Kuyunun sahibi Hz. Osman olmasına rağmen bazı günler sıradan birisi gibi su kuyruğuna girer ve sıranın kendisine gelmesini beklerdi."[30] Bu da Hz. Osman'a has bir durumdur. Ne oldu sonra? Birkaç gün sonra Yahudi kendi gelip, Hz. Osman'a teklif etti ve kuyunun diğer günkü işletmesini de satmak istediğini söyledi. Hz. Osman "olur alırım" dedi. "Kaça?" Yahudi aynı paraya dedi. Hz. Osman: "Olmaz" dedi, pazarlık ede ede diğer yarısını da 8.000 dirheme aldı. Yahudinin 50.000 dirheme satmak istediği kuyuyu böylelikle Hz. Osman 20.000 dirheme almış oldu. Bu ticareti Efendimiz (sas) duyunca hem bu işi Hz. Osman'ın yapmasından dolayı hem de akıllıca davranıp o fiyata almasından dolayı çok memnun oldu ve Hz. Osman için hayır dualarında bulundu.[31]

Medine Çarşısının Tesisi

Hz. Osman'ın aktif olarak işin içinde bulunduğu diğer mesele ise Medine'nin çarşısının tesisi idi. Biliyorsunuz o gün için Medine'de üç büyük Yahudi kabilesi vardı. Bunlar; Benû Kaynuka, Benû Nadir ve Benû Kurayza idi. Bu üç kabile âdeta şehrin ticaretini ellerinde paylaştırmış bir halde idiler. Şöyle ki: Benû Kaynuka, isminden de anlaşılacağı üzere kuyumculuk ile uğraşırlardı.[32] Bunlar genellikle altın ticareti yapar; ama bununda ötesinde tefecilik yaparlardı. Çok yüksek faizlerle özellikle Araplara borç para verir ve

[30] Buhârî, *Müsâkât*, 1.
[31] Semhûdi, *Vefaü'l-Vefa*, III, 970, 971.
[32] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 39.

onları bir ömür sömürürlerdi. Benû Kaynuka'nın yaptıkları iş, bugünün lisanı ile konuşursak bir yönü ile para borsasını ellerinde tutmak ve bu borsayı lehlerinde kullanmaktı.

İkinci büyük kabile olan Benû Nadir'e gelince, onlar ise tarım ile uğraşırdı. Özellikle Medine'nin en önemli geçim kaynağı olan hurma üreticiliği yaparlardı. Büyük hurma bahçelerinin sahipleri olarak o gün bile dışarıya ihracat edecek düzeyde bir pazar oluşturmuşlardı.[33]

Benû Kurayza'ya gelince bunlar ise debbağdılar; yani deri üretimi ve işletimi yaparlardı. Onlar bu alanda o kadar kendilerini geliştirmişlerdi ki başta çizme olmak üzere birçok mamulün üretimi ile uğraşırlardı.[34] Bunlarda ürettikleri bu deri ürünlerini hem Medine pazarına hem de başka yerlere satarlardı.

Yahudiler bu üç farklı alanda ticareti ellerinde tutukları için, ticarî sahada da söz onlarındı. Onlar pazarın kurallarını koyar, fiyatları belirler, tabiî ki şartları hep kendi çıkarları doğrultusunda oluştururlardı. O gün için Medine'de insanların ticaret yaptıkları dört büyük çarşı vardı.[35] Bu çarşıların ya da pazarların tüm ipleri de elbette Yahudilerin ellerinde idi. Meselâ; orada ki dükkânların en işlek olanlarını ellerinde tutar, işe yaramaz kıyıda köşe de olanları ise Araplara yüksek paralarla kiraya verirlerdi. Pazardaki malların satış bedellerini kendi istedikleri şekilde belirler; satarken de alırken de onlar kazançlı çıkarlardı.

Efendimiz (sas) Medine pazarının bu halini çok iyi gözlemledi. Tabi sadece işin mahiyetini anlamakla kalmadı, kesinlikle bazı alternatiflerin geliştirilmesi için başta Hz. Osman, Abdurrahman b. Avf, Ebû Talha ve ensâr içerisindeki tüccarlarla bu işin istişaresini yaptı. Efendimiz (sas) çok iyi fark etmişti ki eğer ticaret Medine'nin var olan, dört büyük çarşısında devam ettirilse, asla ipler Yahudilerin ellerinden alınamayacaktı. Çünkü işin başında pazarın şartlarını onlar oluşturmuşlardı. Onların ellerinden bu şartları alıp,

[33] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 39.
[34] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 43-48.
[35] es-Semhûdî, *Vefâu'l-Vefâ*, I, 347.

Müslümanların lehlerine dönüştürmek çok da kolay değildi. Bu gerçeği çok iyi gözlemleyen Efendimiz (sas) ticarî sahadaki mücadeleye yeni bir pazar oluşturarak başlanması gerektiğinin kararma vardı. Bunun üzerine sahâbenin içerisindeki tüccarlarla istişare ederek Müslümanlara has bir çarşı oluşturmak için seferber olundu.

Tabi bu ilk çarşı öyle çok büyük ve kapsamlı değildi; Yahudilerin çarşılarına yakın Bakîyü'z-Zübeyr diye bilinen bir bölgede idi. Efendimiz (sas) buraya büyük bir çadır kurdurarak, orasını Müslümanların pazarı olarak ilan etti.[36] Artık Müslümanlar ticaretlerini bu yeni çarşıda yapacaklardı. Çok kısa bir zaman zarfında bu çadırda kurulan çarşı, kendinden söz ettirmeye başlamıştı. Medine'de yıllardır Arapları sömürmeye alışmış Yahudiler, böyle bir gelişme karşısında büyük bir şaşkınlık geçirdiler. Bir müddet bu yeni olayı sessizce; ama sinsice izledikten sonra, kendilerine alternatif olacak olan bu pazarın bir an önce ortadan kaldırılması gerektiği kararına vardılar. Çünkü onlar çok iyi biliyorlardı ki Müslümanlar, ticarî sahada kendi ayakları üzerine durmaya başladıkları gün sosyal ve siyasal hayatta da bunu başaracaklar ve artık kimselere ipleri vermeden izzet ve şeref üzere yaşayacaklardı. Böyle bir durum ise elbette Yahudileri oldukça endişelendiriyordu.

Bu endişe ilerleyen günlerde büyük bir öfkeye dönüşmüştü. Yahudilerin en meşhur şair ve savaşçılarından biri olan ve ilerde Müslümanlar tarafından yaptığı ihanetlerin bir karşılığı olarak öldürülecek olan Ka'b b. Eşref bir gece adamlarını da yanına alarak Müslümanların pazar olarak kullandıkları bu çadırı yıkmak için harekete geçtiler. Onlar gecenin karanlığından istifade ederek önce çadırın iplerini keserek, sonra orayı ateşe vermiş, sonra o çarşıyı yerle bir etmişlerdi. Efendimiz (sas) sabahın erken saatlerinde bu durumdan haberdar olunca, herkesin öfke ile ellerini sıktıkları bir zamanda, tebessüm etmişti. Sahâbe merakla bu tebessümün sebebini sorduklarında; Efendimiz (sav) demişti ki: **"Yaptığımız bu iş Yahudileri kızdırdı. Demek ki biz doğru bir iş yapmışız. Bundan sonra kendi çarşımızı öyle bir yere taşıyacağız ki onlar bu sefer daha fazla kızacaklar."**[37]

[36] Muhammed Emin Yıldırım, *Asr-ı Saâdet'te Ticaret ve Tüccar Sahâbîler*, s. 41.
[37] Semhûdi, *Vefaü'l-Vefa*, III, 539, 540.

Efendimiz (sas) bu olay üzerine ileride Hz. Ebû Bekir'in halife seçileceği yer olan Benû Saide Sakîfesi'nin hemen yanı başında büyükçe bir arsa satın aldı. Bu arsayı kıyamete kadar Müslümanlara bu iş için vakfetti. [38] Bugün Medine'ye gittiğinizde burayı görebilirsiniz. Hemen Hz. Ali mescidine yakın üzerinde Suku'l-Kadim/Eski Çarşı yazan duvarların içerisinde kalan yer. Burada kalıcı bir çarşı inşa ederek, tüm Müslüman tüccarları buraya davet etti ve bu çarşının kurallarını bizzat kendisi koydu. Bu kuralların bazılarını burada aktaralım:

1- Pazar da tekelleşmeye son verdi.

Efendimiz (sas) kurdurduğu Medine çarşısında gücün, sermayenin bir elde toplanmasına engel olmak için, sabit dükkânlar yerine, tatlı bir rekabet sistemi ile erken gelen güzel yeri alır yarışını başlattı. Bunu da son güne kadar, büyük bir karalılıkla uyguladı. Meselâ; sahâbeden biri çarşı içerisinde kendisine sabit bir çadır kurdurduğunu öğrenince, o çadırı yaktırdı ve asla pazar içerisinde tekelleşmeye meydan vermedi.[39]

2- Pazar vergisini kaldırdı.

O gün için ister Mekke'de ister Medine'nin diğer çarşılarında esnaftan işgaliye bedeli gibi bir pazar vergisi alınırdı. Efendimiz (sas) ne yaptı? Bu vergiye son verdi ve bir emirname yayınlayarak: ***"Burada hiç kimseden hiçbir şey karşılığında vergi alınmayacaktır"*** dedi.[40]

3- Faizin her çeşidini yasakladı.

O zamanda ticaretin en belirleyici faktörü olan faizi, Efendimiz (sas) Allah'ın haram kılması ile beraber tamamen toplumdan sökülüp atılması için çok önemli adımlar attı. Borçlu ile alacaklı arasında hukuku yeniden tanzim ederek, bir tarafın suistimal etmemesini, diğer tarafın fırsatçılık yap-

[38] Semhûdi, *Vefaü'l-Vefa*, III, 539.
[39] Semhûdi, *Vefaü'l-Vefa*, III, 540.
[40] Semhûdi, *Vefaü'l-Vefa*, III, 540.

maması için ne gerekiyorsa onları yaptı. Öyle bir duruma geldi ki faiz üzerine yürüyen sistem, çok değil hicrî 6. yıl sonlarında tamamen toplumdan sökülüp atıldı.

4- İhtikâr yani stokçuluğun her türünü kaldırdı.

O günün dünyasında da çokça yapılan stoklama ve bunun arkasından karaborsacılık denen, malı ederinin daha üzerinden satma işini Efendimiz (sas) yasakladı. Böyle yapanları sert bir şekilde uyardı, bazen fiilî müdahalelerde bulundu. Onların halini Efendimiz (sas) şöyle beyan ediyordu: **"Stokçu/karaborsacı ne fena bir kuldur; fiyatların düştüğünü öğrenince üzülür, yükseldiğini duyunca sevinir."**[41] Yine başka bir hadisinde: **"Uzak yerden bedeller ödeyerek mal getiren tüccar rızıklandırılmış, malı stoklayıp ondan haksızca kazanç elde etmek isteyen ise lanetlenmiştir."** [42]

5- Piyasanın serbest rekabetini sağladı, haksız rekabeti ise yasakladı.

İslâm, ticaretin serbest rekabetini engellemedi; Pazar içerisinde mağduriyete yol açmamak üzere bu rekabetin devamiyetini sağladı. Ancak, ortaya haksız bir rekabet girince, anında ona müdahale etti. Bu o günün dünyasında nasıl oluyordu? Meselâ; Medine'nin köylerinden pazara çeşitli ürünler satmak için gelen köylüler vardı. Bunlar Medine'nin dışında oldukları için fiyatlardan haberleri yoktu. Ne yapıyordu tüccar ya da simsarlar? Köylüyü pazara gelmeden yolda yakalıyor; ellerindeki malları ucuza kapatıyor; getirip pazara çok büyük kârlarla satıyorlardı. Efendimiz (sas) bundan haberdar olunca, yolda köylüden mal alımını yasakladı: **"Bırakın gelsinler pazara, fiyatları görsünler, öylece talip olun mallarına."**[43] dedi.

6- Malın mal ile eşyanın eşya ile takasını yasakladı.

Bu uygulamayı da Efendimiz (sas), yine mağduriyetleri önlemek için yaptı. **'Ortada iki mal varsa, önce birinin satışı gerçekleşsin parası belli olsun. Sonra diğerinin satışı gerçekleşsin, onun da parası belli olsun'** dedi. Malı mal

[41] Zebidî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi,* ter: Ahmet Naim, Kamil Miras, VI, 449.
[42] İbn Mace, *Ticârât,* 12; Dârimî, *Buyû,* 12.
[43] Buhârî, *Buyû,* 72; Nesâî, *Buyû,* 57.

ile değiştirmek, taraflardan birini mağdur edebilir endişesi ile takası yasakladı. Yine Efendimiz (sas), mülkiyetinde olmayan bir malın satımını, mahsulü kaldırmadan faraza satışı ve alışı da yasakladı. [44]

7- Devletin piyasaya müdahalesini yasakladı.

Devletin piyasaya müdahale ederek, bir malın alt ve üst fiyatlarını belirmesini Efendimiz (sas) yasaklamıştır. Buna fıkıhta, "narh" denir. Devletin piyasaya müdahale ederek, bir malın taban ve tavan fiyatlarını sabitleyerek kârlara belli oran getirilmesini Efendimiz (sas) hoş karşılamamış, çok zaruri durumlarda bile asla bunu yapmamıştır. Çünkü bu, mal sahibinin mağduriyetine yol açabilirdi. İslâm sadece müşteriyi düşünmedi, ne yaptı satıcıyı da mağdur etmedi, onun da hakkını korudu. Bundan dolayı ne zaman Efendimiz'e: "Ya Resûlullah! Falanca mal da sıkıntı var, fiyatlar aşırı arttı, buna bir sınır koysanız" diye bir talep gelse Efendimiz (sas) bunu asla tasvip etmemiş ve pazara devlet müdahalesini asla izin vermemiştir. [45]Aynen halifeler de bunu uygulamışlardır.

Tabi, İslâm'ın ticarî alana kazandırdıkları bunlara sınırlı değil, biz burada en temel yedi maddeyi paylaştık. Böyle bir ahlak ve hukukla Müslümanlar arasında tatlı bir yarış oluştu, Yahudilerin ellerinde olan ticaret hacmi de kademeli olarak Müslümanların eline geçti. Yavaş yavaş Yahudiler ellerinde ki imkânları kaybetmeye başladılar ve çok değil dört yıl içerisinde Medine'nin tüm ticarî ipleri Müslümanların eline geçti. Bu geçiş sürecinde Hz. Osman'ın payı gerçekten büyüktür.

Hudeybiye'de Hz. Osman

Onun nasıl akıllı bir tüccar olduğunu gösteren üç önemli hadise vardır ki İslâm tarihinde onları anlatmadan Hz. Osman'ı anlamamız mümkün değildir. Bu üç hadiseden biri Hudeybiyede'dir.

[44] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 68; Tirmizî, *Buyû*, 19.
[45] Ebû Dâvûd, *Buyû*, 49; Tirmizî, *Buyû*, 73.

Hudeybiye Hicretin 6. yılında Efendimiz'in (sas) rehberliğinde 1400 sahâbînin sadece Umre maksadı ile Mekke'ye doğru yola çıkıp, Mekke'ye 22 km. uzaklıkta olan Hudeybiye denilen yere gelip konakladıklarında, Mekkelilerin Müslümanlara müsaade etmeyip belli şartlarla antlaşma ile neticelenen çok önemli bir hadisedir.[46] Müslümanlar orada konakladıklarında elçiler gidip gelmeye başlayacaktı. Efendimiz de Mekke'de güçlü bir ailesi olan ve o an Mekke'nin siyasi lideri olan Ebû Süfyan'ın çok yakın akrabası olmasından dolayı Hz. Osman'ı Mekke'ye elçi olarak gönderecekti. Efendimiz (sas) Hz. Osman'a bu görevini söyleyince, o hiç tereddüt etmeden kabul etmiş ve o görevi yerine getirmek için Mekke'nin yolunu tutmuştu. Hz. Osman atına binip Mekke'ye doğru giderken sahâbîlerden biri demişti ki: "Ne mutlu Osman'a ki bizden önce Kâbe'ye kavuşacak, bizden önce tavaf edecek!" Bu sözü Efendimiz (sas) duyunca ne diyecekti biliyor musunuz: **"Eğer Osman benim tanıdığım Osman ise, ben Kâbe'yi ziyaret etmeden o asla ziyaret etmeyecektir."** [47] Evet, Osman gerçekten Resûlullah'ın (sas) tamdığı Osman'dı.

Ne olur bu tabloyu biraz tefekkür edin? Hz. Osman doğup, büyüdüğü, para kazanıp itibar elde ettiği o toprakları iman ettikten sonra terk etmek zorunda kalmış ve 13 senedir de Mekke'ye ve Kâbe'ye gidememişti. O nübüvvetin 6. yılı Habeşistan'a gitmiş, oradan Medine'ye gelmiş, o günler Hicretin 6. Yılı; tam 13 senedir her gün Kâbe'nin özlemi ile yanıp tutuşmuştur. Şimdi Kâbe'nin hemen yanı başında, Efendimiz'in (sas) kendi arkasından söylediği sözden habersiz bir şekildedir. Hz. Osman Mekke'ye varınca Ebû Süfyan onu çok iyi karşılamış, ağırlamış ve ona: "Kâbe'yi sen ziyaret edebilirsin; ama Muhammed ve adamlarına izin yok" demişti. Ne demişti bu söz karşısında Hz. Osman: *"Vallahi Ey Ebû Süfyan! Allah Resûlu ve Müslümanlar gelip Kâbe'yi ziyaret edene kadar ben asla Kâbe'yi ziyaret etmeyecek, bu gözlerle Kâbe'ye bakmayacağım!"*[48] Hz. Osman'ın bu sözü Ebû Süfyan'ı sarsacak, Hz. Osman'ın yüreğindeki aşkı ve dilindeki o sözü o gün için anlayamayacaktı.

[46] Bkz. İbn Hişam, *es-Sîre,* III, 321-324; Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî,* II, 571-573; Beyhakî, *Delâil,* IV, 90-92.

[47] İbn Hişam, *es-Sîre,* III, 329; Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî,* II, 601, 602.

[48] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* IV, 324.

Hz. Osman birkaç gün Mekke'de alıkonacaktı. Onun dönüşü gecikince bir haber yayılacaktı Müslümanlar arasında... Hz. Osman öldürüldü diye... Bu haberi Efendimiz (sas) duyar duymaz harekete geçecek ve asıl maksatları Umre olmasına rağmen, üzerlerinde bir tek kılıçtan başka savaş malzemesi olmamasına rağmen, Osman'ın kanının bedelini sormak için ayaklanacak ve tüm Müslümanlara Semûre ağacının altında biat etmeye çağıracaktı. 1400 sahâbî tek tek o ağacın altında biat edip Kur'an'a övgü ile gireceklerdi.[49]

Tüm sahâbenin biatı bitince, Efendimiz (sas) sağ elini uzatacak, sonra sol elini havaya kaldıracak: **"İşte bu benim elim, bu da Osman'ın eli, şahit olun ki ben de Osman adına biat ediyorum"**[50] diyerek, biat edecekti. Bu manzarayı seyreden sahâbe gözyaşları içerisinde şunu diyecekti: "Keşke öldürülen biz olsaydık da Resûlullah bizim adımıza biat etseydi!"[51] Hz. Osman'a böyle bir şerefi kazandırtan en önemli vesile,[52] arkasından ne söylendiğini bilmemesine rağmen, yüreğindeki sevdanın derinliğinden dolayı Resûlullah'ın (sas) sözünü doğrulatmasıydı değil mi?

Zorluk Ordusu, Osman'ın Ordusu Oluyor

Hz. Osman'ın hayatının en önemli sayfalarından biri de hiç şüphesiz zorluk seferi olan Tebûk'tur. Hicretin 9. yılı Efendimiz, Bizans üzerine büyük bir sefer hazırlığına girişir. Bu sefer aslında iman ile nifakın birbirinden tamamen ayrılma imtihanıdır. Düzenlenecek ordu 30.000 kişilik bir ordu olduğu için Efendimiz (sas) hayatında çokça yapmadığı bir işi yapacak ve insanlardan açıkça bu sefer için infakta bulunmalarını isteyecekti. Olanlar zaten vermişti; ama Efendimiz (sas) özellikle yüreklerinde halen nifak bulunan bazılarının infak ile tedavi olmalarını sağlamak maksadı ile onları vermeye teşvik ediyordu. Çıkmış minberine o hiç kimselerden bir şeyler

[49] *"Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir."* Fetih 48/10.

[50] Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* II, 120.

[51] Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğâzî,* II, 605.

[52] Abdullah b. Ömer, bu olayı naklederken şöyle der: "Resûlullah'ın (sas) Osman için uzattığı eli, Osman'ın kendisi için uzattığı elinden daha hayırlı idi!" İbn Abdilberr, *el-İstiab,* III, 158.

istemeyen Efendimiz: **"Kim cennet karşılığında zorluk ordusunu donatır"** diyor,[53] kimselerden ses gelmiyor, peygamberin sesini sessizliğe mahkum etmemek için Hz. Osman'ın sesi yükseliyor: "Ben Ya Resûlullah!" diyor; "Benden üzerindeki askerlerin masrafları dahil tam 100 deve" diyordu. Efendimiz (sas) ona dua ediyor; ama istemeye de devam ediyordu. Yine ses yok, yine Osman'ın sesi, yine 100 deve... Efendimiz yine ona dua ediyor ve istemeye devam ediyor. Yine Hz.Osman'ın sesi yine 100 deve daha... Efendimiz (sas) o kadar memnun oluyor ki Hz. Osman'ın bu infakından... Gözlerinde yaş olduğu bir halde elini kaldırıyor ve diyor ki: **"Allah'ım Osman günahlarını bağışla! Allah'ım Osman'ın yaptığı ve yapacağı tüm hataları affet!" Ondan sonraki söz: "Ma darra Osman! Ma amile bade'l yevmi/ Osman'a bundan sonra yaptıklarından dolayı bir sorumluluk yoktur?"**[54] Neden? Çünkü infak insanın hatalarının kefaretidir. Hz. Osman ise öyle bir vermiştir ki ömrünün sonuna kadar yapacağı hatalarının tüm kefaretini kendi eliyle ödemiştir. Ölünün arkasından günahlarının kefareti olsun diye ıskat verilir ya, Hz. Osman âdeta ıskatını kendi elleriyle vermiş biridir.

Efendimiz (sas) o günden sonra da insanları bu hayra teşvik etmeye devam edecekti. Hz. Osman akıllı bir tüccar olarak işin neticesinde elde-avuçta ne varsa ne olduğunu kaynaklar bize verirler: '700 ukiyye altın ve10.000 dinar.'[55] Bunları doldurur bir çuvala getirip Efendimiz'in (sas) önüne koyar. Resûlullah (sas) o çuvalı boşatıp içindekileri avuçlayıp, avuçlayıp yere bırakırken dua dua Hz. Osman için hayır temennilerinde bulunur. Bu verdiklerinin yanında, öncesinde 950 deve 50 at ve ne kadar da savaş teçhizatı vermişti. Verilenlerin hepsi 30.000 kişilik İslâm ordusunun üçte birini yani 10.000 kişisini donatmaya yetmişti. Böylelikle *Ceyşü'l-Usra/Zorluk* ordusu, *Ceyşü'l-Osman/Osman'ın Ordusu* diye isimlendirilmişti.[56]

[53] Buhârî, *Vasâyâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 75.
[54] Tirmizî, *Kitabü'l-Menâkıb*, 18.
[55] Ebû Nu'aym, *Hilyetü'l-Evliya*, I, 59.
[56] eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, V, 467.

İnfaka Doymayan Tüccar

Hz. Osman'ın hayatından size aktaracağım üçüncü ve son tablo Hz. Ebû Bekir dönemindedir. O yıllar, İslâm ordularının bir anda 14 farklı cephede savaş yapmak zorunda kaldığı yıllardır ve Medine'de ciddi bir kıtlık vardır. Öyle ki artık insanlar yiyecek bulmakta zorlanıyorlar, temel ihtiyaçlarını bile göremiyorlardı. İşte o günlerde Hz. Osman'a ait 1000 develik büyük bir kervan Medine'ye gelmek üzeredir. Kervan gıda maddeleri ile doludur. Şam'dan gelecek, Medine pazarında satılacaktır. Burada bir parantez açarak bir hakikate daha dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bakın bahsettiğimiz olay Hicretin 12. yılının başlarıdır. Tebûk Gazvesi Hicretin 9. yılın sonlarında olmuştur. Hz. Osman o gazve sırasında nasıl bir infakta bulunduğu biraz önce gördük. Bu nasıl bir ticaret ki malının neredeyse tamamını infak etmiş, aradan 2 yıl geçmeden 1000 develik koca bir kervanı Medine'ye getirecek kadar büyük bir sermayenin sahâbî olmuş... Eee Allah bire yedi yüz vereceğini vaat etmiyor mu?[57] Hz. Osman verdikçe bereketleniyor, verdikçe artıyordu.[58]

1000 develik kervan Medine'ye giriyor. Halkta büyük bir sevinç, tüccarlar da büyük bir heyecan oluşuyor. Tüccarlar Hz. Osman'ın kapısının önünde ondan mal almak için sıraya giriyorlar ve o anda tüccarlar Hz. Osman arasında pazarlık başlıyor. Tüccarlar diyorlar ki: "Ey Osman! Şam'dan kaça aldınsa tam yüzde on fazlasına bize sat, yani 10 dirheme aldığını 11 dirheme bize sat!" Hz. Osman diyor ki: "Sizden daha fazla veren var, niye size satayım ki?" Bunu duyunca tüccarlar yüzde yirmiye çıkarıyorlar. Hz. Osman yine sizden daha fazla veren var diyor. Hz. Osman böyle dedikçe tüccarlar

[57] *"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her sünbülünde (başağında) yüz adet tane (tohum) olmak üzere, yedi sünbül (başak) veren bir tek tohumun durumu gibidir. Allah, dilediği kimse için (onun rızkını) kat kat artırıp verir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir."* Bakara 2/ 261.

[58] Defaatle malını sıfırlayacak kadar infak eden Hz. Osman, asiler tarafından şehit edildiğinde insanı hayrete düşürecek kadar bir mal geriye bırakmıştı. 30.500.000 dirhem ve 150.000 dinar şehit edildiği gün yanındaydı. Asiler bu paranın hepsini yağmalayıp götürmüşlerdi. Bunların dışında, Rebeze denilen yerde 1.000 deve bırakmıştı. Ayrıca, Medine'de Bi'rü Eris kuyusunu , Hayber ile Vâdilkurâ'da bulunan ve verdiği sadakalardan oluşan 200.000 dinar değerindeki mallar, onun varislerine bıraktıklarıydı. Bkz. İbn Sa'd, *Tabakât,* III, 72, 73.

oranı arttırıyor, en son yüzde 70 kadar, yani 10 dirheme alınan malın 17 dirheme verilmesine kadar iş çıkıyor. Hz. Osman her seferinde sizden daha çok veren var demeye devam ediyor. En son tüccarlar diyorlar ki: "Osman sen fırsatçılık yapıp fiyat yükseltiyorsun, Medine'de bu fiyattan daha fazlasını sana verecek birini biz tanımıyoruz. Şimdi gidip seni halife Ebû Bekir'e şikâyet edeceğiz." Hz. Osman bir şey demiyor. Tüccarlar gidip olanları Hz. Ebû Bekir'e anlatarak, ondan şikâyetçi oluyorlar. Hz. Osman'ı çok iyi tanıyan Hz. Ebû Bekir, Osman'ın karaborsacılık ya da fırsatçılık yapmayacağını çok iyi bildiği için bu işte bir iş olduğunu tahmin ediyor. Yanına Hz. Ömer'i de alarak Hz.Osman'ın evine geliyor ve tüccarların söylediklerini sorguluyor. Hz. Osman diyor ki: "Ey Allah Resûlu'nün Halifesi! Ben tüccarların verdiklerinden daha fazla veren bir ticaret buldum. Niye ona vermeyeyim ki?" Hz. Ebû Bekir merakla: "Kim o der?" Hz. Osman: "Allah" der. "Medine'nin halkı bu kıtlık günlerinde bu zorlukları çekerken ben nasıl olur bu işe seyirci kalırım. Ey Ebû Bekir! Sen ve tüm mü'minler şahit olun ki bu 1000 deve üzerindekilerle beraber Medine halkına infaktır." [59]

Bu sözlere şahit olanlar gözyaşlarını tutamayacak ve Hz. Osman'ın büyüklüğünü bir kez daha itiraf edeceklerdir. İşte Hz. Osman böyle bir kamet? Böyle bir tüccar... Böyle bir rehber...

Bu hadiseyi bize nakleden İbn Abbâs şöyle güzel bir anekdot daha aktaracaktır: "Osman'ın bu büyük infakının olduğu günün gecesinde rüyamda Resûlullah'ı (sas) gördüm. Alacalı bir devenin üzerindeydi. Üstünde nurdan bir giysi, ayağında nurdan bir ayakkabı, elinde nurdan bir asa vardı ve çok acele ediyordu. Dedim ki: "Ya Resûlullah! Seni ve sohbetini çok özledim, biraz dursan da seninle sohbet etsem. Ne bu acele böyle?" Dedi ki: "Ey İbn Abbâs! Osman çok büyük bir sadaka verdi ve Allah da bu sadakayı kabul edip onu Cennet'te evlendirdi. Biz de düğününe davet edildik, ben de şimdi oraya gidiyorum." [60]

[59] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve'l-Bükâ*, s. 190.
[60] İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve'l-Bükâ*, s. 190.

Meleklerin Kendisinden Hayâ Ettiği Sahâbî

Hz. Âişe (rh) validemiz anlatıyor: "Bir gün Efendimiz (sas) ile beraber evde bulunduğumuz bir zamanda, babam Ebû Bekir, Resûlullah'ın (sas) yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resûlullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebû Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resûlullah (sas) aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti. Bir müddet sonra Osman içeriye girmek için izin istedi. Bu sefer (aleyhissalâtu vesselâm) yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" diye emretti. Sonra ona da girmesi için öylece izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti. O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebû Bekir ve Ömer gelince halinizi hiç değiştirmediğiniz halde, onlarla görüştünüz. Ama Osman gelince kendine çeki düzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki: **"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde, arzusunu açmadan gideceğinden korktum."**

Bir diğer rivayette: **"Kendisinden meleklerin hayâ duydukları bir kimseden ben hayâ duymayayım mı?"** demiştir. [61]

Allah böyle tüccarlarımızın sayısını çoğaltsın. Allah adına ve Allah namına vermenin mutluluğunu bizlere yaşatsın. İnfak hasleti ile yüreklerimizde var olan, her an olması imkan dahilinde olan nifak hastalıklarımızı gidersin inşallah...

[61] Müslim, *Fezâilü's-Sahâbe*, 36,.

HZ. OSMAN B. AFFÂN HAYATINDAN MESAJLAR

- "Cennet karşılığında infak" sözünü duyduğunda, az ya da çok elini cebine at ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- Yaptığın iş, İslâmî bir hizmet, hayırlı bir eylem, takdir gören bir amel olsa bile israf etme ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- Hududullah'a/ Allah'ın sınırlarına ve Hukukullah'a/Allah'ın hukukuna riayet et ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- Iskatını, hayırlarını ve infakını varislerine bırakmayıp, kendi ellerinle ver ki Müslüman bir tüccar olabilesin.
- Küçük hesapların, biter korkusunun, korkak adımların sahibi olma ki Müslüman bir tüccar olabilesin.